

GRAFIKE KOJE IPAK NE PRIKAZUJU DUBROVNIK 15. I 16. STOLJEĆA

ANTUN NIČETIĆ

SAŽETAK: U literaturi koja obrađuje prošlost Dubrovnika i Ancone javlja se potpuno isti grafički prikaz dvaju gradova i njihovih luka. Osim tog, ima još grafika i crteža koji bi trebali predstavljati panoramu Dubrovnika, iako s njim nemaju nikakve sličnosti. Očito je da su tipografi i izdavači tog vremena upotrebljavali tipizirane panoramske prikaze, kalkilirajući s visokim cijenama njihove grafičke izradbe. Nasuprot takvim grafikama, ima prikaza i slika iz tog doba koji vjerno prikazuju Dubrovnik.

U literaturi koja obrađuje prošlost Dubrovnika javlja se nekoliko grafičkih prikaza, nastalih u vrijeme 15. i 16. stoljeća, koji nemaju nikakve sličnosti s Dubrovnikom. Kada govore o tim grafikama, neki autori upravo to i naglašavaju, ali ima i onih koji polaze od takvih grafika i donose određene zaključke, iako za to nemaju nikakve znanstvene osnove. Milan Rešetar jedan je od prvih autora koji je 1924. objavio veći broj tih grafika u *Narodnoj starini*, u radu »Slike staroga Dubrovnika.«¹

Najstarija slika koja, prema Rešetaru, prikazuje Dubrovnik “... je slika iz g. 1481., te je godine naime izdano u Augsburg-u Rolevinkovo djelo ‘*Fasciculus temporum*’, pa tu u 9. knjizi pod g. 458 nalazimo nekoliko riječi o Dubrovniku i ovu malu sliku (8,2 x 6,4 cm) rezanu u drvu: za nju se odmah vidi da je crtao ko nije Dubrovnik nikada vidio, ili, ako ga je vidio, upamtio je samo da je utvrgjen grad pri moru; u tekstu se pak samo kaže da grad ima kra-

¹ Milan Rešetar, »Slike staroga Dubrovnika.« *Narodna starina*, sv. 8, III. knj. 2, 1924: 176-189.

sne javne i privatne zgrade, lagje i vrlo dobru luku, koja se lancem zatvara. To je tačno, istina je da se je i luka (noću) zatvarala lancem (koji se na slici vidi) što se je razapinjao s jedne do druge strane ulaza u luku, tako da poveće lagje nijesu mogle preko njega, ali inače sve je iz glave crtano - i bedemi, i zgrade, i onaj uski kanal koji iz otvorenog mora vodi u luku, a kojeg nema, niti ga je ikad bilo; to je dakle sasvim idealna slika” (slika 1).²

Vrlo je vjerojatno da je slika objavljena i u *Pomorskoj enciklopediji*³ 1956. godine, u tekstu Grge Novaka, uz komentar “Dubrovnik prema crtežu iz 1481.”, i 1980. u knjizi Vinka Foretića *Povijest Dubrovnika do 1808.*,⁴ koji je zapisao: “Primitivan, nevjerni prikaz Dubrovnika s gradskom lukom iz djela Rolevenika ‘*Fasciculus temporum*’: tiskanog u Augsburgu g. 1481.”

Godine 1991. ista slika tiskana je u dvjema knjigama: u *Zborniku radova sa Simpozija “Likovna kultura 15. i 16. stoljeća”*, u članku Dražena Budiše »Dubrovnik i dubrovački motivi na knjižnim grafikama u 15. i 16. stoljeću.«,⁵ a iznad nje je zapisano: “Prikaz Dubrovnika iz drugog Benalijevo izdanja ‘*Supplementum chronicarum*’ Jacobusa Philipusa de Bergamo, 1486.”, te u knjizi *Guida di Ancona* Giorgia Manganija i Valeria Pacija, na str. 27; ispod nje je zapisano: “Veduta di Ancona, di Jacopo Filippo da Jesi (1540).”⁶

Dražen Budiša je upozorio na pogreške u tekstu Milana Rešetara; on smatra da je Rešetar pogrešno naveo autora i naslov djela (Rolenwincovo djelo *Fasciculus temporum* izdanu u Augsburgu 1481.), a da je grafiku tobožnjeg Dubrovnika uzeo iz drugog izdanja djela Bernadina Benalija *Supplementum chronicarum*.⁷

² M. Rešetar, »Slike staroga Dubrovnika.«: 176.

³ Grga Novak, »Jadransko more, Povijest.« *Pomorska enciklopedija*, I. izdanje, 3 (1956): 575.

⁴ Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808.*, I. Zagreb: NZMH, 1980: 116.

⁵ Dražen Budiša, »Dubrovnik i dubrovački motivi na knjižnim grafikama u 15. i 16. stoljeću.«, u: *Zbornik radova sa Simpozija Likovna kultura 15. i 16. stoljeća*. Zagreb: MGC, 1991: 32-37.

⁶ Giorgio Mangani i Valerio Paci, *Guida di Ancona*, Il Lavoro Editoriale, Ancona 1991.

⁷ “On (Rešetar, op. a.) navodi da je najstariji grafički prikaz Dubrovnika otisnut u djelu *Fasciculus temporum* Wenera Rolenwinca, koje je bilo tiskano u Augsburgu 1481. god. Pregledao sam niz kataloga i bibliografija inkunabula, ali ni u jednoj nisam naišao na podatak da je to djelo bilo tiskano u Augsburgu 1481. god. Te je godine izišlo venecijansko izdanje Rolenwincova djela (tiskar Erhard Ratdolt), kelnsko (tiskar Henrich Quentall), rougemontsko (priredivač i tiskar /?/ Henricus Wirtzburg) i baselsko (tiskar Bernard Richel). Kako na venecijanskom, Ratdoltovu izdanju nije navedeno mjesto izdanja, a uz Ratdoltovo ime piše *de Augusta*, pomislio sam da je Rešetar Rolenwincovu inkunabulu zamijenio djelom *Supplementum chronicarum* Jacobusa Philipusa de

Ako se prihvate te Budišine spoznaje, ni tada problem oko slike nije (u potpunosti) riješen; naime, očito je da se istom slikom žele prikazati dvije luke, dva grada, Dubrovnik i Ancona, a ona, zasigurno, nema neke sličnosti ni s jednim od njih. Zatim, grafika ima i dvije datacije: Jacobus Philipus de Bergamo i godina 1486., kada grafika prikazuje Dubrovnik, a druga u talijanskom izdanju *Guida di Ancona* iz 1540., kada prikazuje Anconu, autor je Jacopo Filippo da Jesi. Pritom, dolazi se do zaključka da su oba autora jedna te ista osoba: Jacobus Philipus de Bergamo latinski je oblik imena, a Jacopo Filippo da Jesi, talijanski.

Uočivši taj problem, objavio sam u časopisu *Naše more* članak »Dubrovnik ili Ancona?«⁸Za članak su bili zainteresirani i neki talijanski povjesničari, pa je preveden i objavljen u Anconi u časopisu *Proposte e ricerche*.⁹ U istom broju časopisa, na upit njegova direktora (Sergio Anselmi) upućen Giorgio Manganiju, jednom od autora knjige *Guida di Ancona*, o grafici, on je odgovorio da ona ne predstavlja ni Dubrovnik ni Anconu, već je arhetip jednog lučkog grada na početku modernog doba,¹⁰ a to je gotovo identično mome zaključku.

Dakako, za takvu tvrdnju Giorgio Mangani daje obrazloženje, koje djelomično donosim: "La *Anchona Piceni Civitas*, kako je nazvana na stranici 35v djela *Supplementum chronicarum* Jacobusa Philippusa Bergomensisa (Venezia, Bernadino Rizzo, 1492.), jedna je od panorama grada, urezana u drvo, koje ukrašavaju ovaj pregled svjetske povijesti, od kojih se jedna kopija čuva u Biblioteca Planettina di Jesi (*Fondo Incunaboli, Conv. Inc. 4/1-2*).

Autor Jacopo Filippo Foresti (1445.-1513.), svećenik, poznat kao *Bergomense*, mjestom podrijetla blizu je Bergama, gdje je skupio veliku samostansku knjižnicu iz koje je, vjerojatno, crpio podatke za rad (prenosim ove podatke

Bergamo (Foresti), u kojoj je doista otisnut drvorezni prikaz Dubrovnika koji donosi Rešetar. Na to upućuje i činjenica da je u djelo Jacobusa Philipusa de Bergamo *Supplementum chronicarum* drvorez Dubrovnika otisnut uz godinu 458. u IX. knjizi, upravo ondje gdje ga je našao Rešetar pogrešno navodeći autora i naslov djela." (D. Budiša, »Dubrovnik i dubrovački motivi na knjižnim grafikama u 15. i 16. stoljeću.«: 32).

⁸ Antun Ničetić, »Dubrovnik ili Ancona?« *Naše more* 44/5-6 (1997): 287-288.

⁹ Antun Ničetić, »Ragusa o Ancona?« *Proposte e ricerche*, Ancona, 40 (1998): 119-123.

¹⁰ "Gentile direttore, mi chiede di intervenire a proposito della questione (Ancona o Ragusa) posta da Antun Ničetić. Ecco l'esito della mia riflessione: 'nè Ragusa, nè Ancona, ma l'archetipo di una città portuale nella prima età moderna'".

iz knjige R. Bigliardi Parlapiano, *Biblioteca Planettiana Jesi*. Fiesole: Nardini, 1997: 44-45).

Javlja se u ovom djelu i panorame drugih primorskih gradova (Napoli, Siracusa, Marsiglia, Ragusa) s prilično sličnim profilom, ali u izdanju 1483. istog sveska (jedna je kopija pohranjena u Biblioteca Civica di Fano) panorame različitih gradova su identične, kao što se često događalo u radovima ove vrste, u kojima je ikonografski aparat bio prije svega dekorativan, i tako su tipografi i izdavači nastojali upotrijebiti iste forme kalkulirajući s visokim cijenama slike.”¹¹

Dakako, ova sporna grafika, kako tvrdi i Budiša, ne može se smatrati prvom grafikom Dubrovnika; mogao bi to, prema njegovu mišljenju, biti prikaz iz knjige Josipa Badalića *Inkunabli u Narodnoj Republici Hrvatskoj* (vidi sliku 2). On za to iznosi obrazloženje: “Kako na ovoj grafici doista prepoznajemo neke geografske i arhitektonske datosti Dubrovnika (tvrđava na Srđu, Lovrijenac, tvrđava Sv. Luka, tvrđava Sv. Ivan, Onofrijeva česma), tek ovu grafiku možemo smatrati najstarijim prikazom Dubrovnika.” Međutim, ako se bolje pogleda, na toj se slici ne može prepoznati bilo koja od navedenih tvrđava, a pogotovo ne ona na Srđu, koja u to doba nije ni postojala jer je građena tek početkom 19. stoljeća, u doba francuske vladavine. U vrijeme nastanka te grafike, tvrđava Minčeta imala je već današnji oblik i dominirala je nad Gradom, a na toj grafici nije ucrtana. Dakle, i taj detalj očito upućuje da grafika ne prikazuje Dubrovnik.

Nedvojbeno je da su sve te grafike nastale u tiskarama, poradi nastojanja da se obogate i ukrase izdanja neke knjige, osobito inkunabula.

¹¹ “La *Anchona Piceni Civitas*, come viene chiamata nel volume che la contiene alla pagina 35v, il *Supplementum chronicarum* di Jacobus Philippus Bergamensis (Venezia, Bernadino Rizzo, 1492), è una delle vedute di città, incise su legno, che corredano questo compendio di storia universale, del quale si conserva una copia nella Biblioteca Planettiana di Jesi (Fondo Incunaboli, Conv. Inc. 4/1-2).

L'autore, Iacopo Filippo Foresti (1445-1513), è un frate agostiniano conosciuto come il “Bergomense”, dal luogo di origine vicino Bergamo, dove aveva raccolto una vasta biblioteca conventuale dalla quale probabilmente attinse per il suo volume (traggo queste informazioni dal libro di R. Bigliardi Parlapiano, *Biblioteca Planettiana Jesi*, Fiesole, Nardini, 1997, pp.44-45).

Campaiono in quest'opera anche altre vedute di città di mare (Napoli, Siracusa, Marsiglia, Ragusa) con uno profilo abbastanza simile, ma, nell'edizione 1483 dello stesso volume (una copia della quale è conservata alla Biblioteca Civica di Fano), le vedute delle diverse città sono identiche, come succedeva spesso in opere di questo genere, nelle quali l'apparato iconografico era prevalentemente decorativo e quindi tipografi ed editori tendevano a riutilizzare le stesse forme, economizzando sugli alti costi dell'incisione.” (*Proposte e ricerche*, Ancona, 40 (1998): 122-123).

Dubrovnik svakako nije imao oblik kakav je na tim grafikama prikazan. Suprotno njima, posve vjerno prikazan Grad bio bi na kipu sv. Vlaha iz sredine 15. stoljeća (slika 3), na Božidarevićevu triptihu s početka 16. stoljeća (slika 4) i na planu Grada u polovici 16. stoljeća (slika 10).

Tako je vjerojatno najstariji, ali i dosta vjerniji model Grada prikazan na kipu sv. Vlaha iz sredine 15. stoljeća.¹² On u rukama drži Grad. Istina, tu je prikazano manje ulica nego što ih je bilo: na sjevernom je dijelu Place (Straduna) osam ulica, a na južnom samo sedam, dok ih je na obje strane po 14. Ipak, prikazane su glavne javne i sakralne zgrade, tvrđave, a posebno mjesto zauzima Gradska luka.

Svakako najljepši i vjerni prikaz Grada i njegove luke izradio je početkom 16. stoljeća Nikola Božidarević na triptihu "Bogorodica sa svecima" (sv. Toma, sv. Augustin, sv. Pavao i sv. Vlaho); sv. Vlaho drži objema rukama Grad.

I konačno, kao treći primjer, najvjerniji izgled Grada, može se slobodno reći i vjerodostojan, jest onaj na planovima Grada i Luke pronađenima u torinskom arhivu,¹³ gdje je prikazan Dubrovnik iz polovice 16. stoljeća (slike 10 i 11). Nastanak veoma preciznih planimetrijskih karata Grada i Luke dovodi se u vezu s pripremom za rat protiv Turaka savojskog vojvode Karla Emanuela I. (1598-1630), u kojem bi Dubrovnik trebao postati vojna baza i logistička potpora trupama koje bi se borile u njegovu zaleđu.¹⁴

Zbirku karata započeo je skupljati Emanuele Filiberto, a nastavio njegov sin Carlo Emanuele I., što upućuje na mogućnost da dubrovačke karte nisu

¹² Dubrovački majstori oko sredine 15. stoljeća, srebro pozlačeno, iskucano: visina 67,5 cm, baza 22 x 14 cm, Dubrovnik, Župna crkva Sv. Vlaha.

¹³ Ilario Principe, »Tri neobjavljene karte Dubrovnika iz XVI.-XVII. st.« *Dubrovnik* 1 (1991): 191-202.

¹⁴ "Potkraj 1607. i početkom 1608. pouzdanici savojskog vojvode boravili su prvo na Mljetu, a potom i u Dubrovniku, s namjerom da vođama ustanka predaju novčanu pomoć i organiziraju pristaše među dubrovačkom vlastelom. Imberto Saluzzio, poznat kao *commendator della Manta* i Filiberto Provona predstavili su se kao trgovci konjima, a zapravo su davali upute pristašama ustanka i potajno izrađivali precizne zemljovide i crteže gradskih fortifikacija." (Stjepan Čosić i Nenad Vekarić, »Raskol dubrovačkog patricijata.« *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 39 (2001): 305-379, 312). Autori tog teksta u vezi s datacijom karata iznose: "O ozbiljnom radu della Mante i Provona svjedoče dvije tajno izrađene i veoma precizne planimetrijske karte grada i utvrda, te crtež dubrovačke luke. Karte se čuvaju u Državnom arhivu u Torinu. Naslućujući dataciju, no bez uvida u kontekst njihova nastanka, objavio ih je Ilario Principe. Tri neobjavljene karte Dubrovnika iz XVI.-XVII. st." Datacija slika Ilaria Principe dana je u velikom vremenskom rasponu.

morale nastati 1607. ili 1608., već prije, i to ne istodobno, jer su i prije tih događaja osnivane protuturske alijanse, a spomenuo bih samo Prvu i Drugu svetu ligu i vrijeme Lepantske bitke (1571.) kada je Dubrovnik, zbog svog iznimno važnog strateškog položaja, bio bez sumnje uključen u te ratne planove, pa je vladao veliki interes za crteže njegovih utvrda i luke. Dakako, ni Dubrovnik, zbog opasnosti od Venecije, u svim tim događajima nije bio pasivni promatrač, već je aktivno radio na obrani svog suvereniteta, što najbolje pokazuje započeta ubrzana gradnja Revelina 1538. i ojačanje postojećih utvrda, nadasve Sv. Ivana na Mulu.

Spomenimo ovom prilikom da se u dubrovačkom arhivu nalazi crtež koji bi trebao prikazivati Dubrovnik u 12. stoljeću, ali je on iz 18. stoljeća (slika 5), na što upućuje vodeni žig, a uz sliku su zapisi s početka 19. stoljeća.¹⁵ U svom članku Milan Rešetar ne donosi taj crtež. Njega nalazimo u *Povijesti Dubrovnika* Josipa Lučića,¹⁶ a Željko Peković u svojoj knjizi *Dubrovnik - nastanak i razvoj srednjovjekovnog grada*¹⁷ analizira tu sliku i donosi zaključke o izgledu Grada u 12. stoljeću, iako ocjenjuje da: "Crtež prikazuje perspektivu Dubrovnika kako je izgledao u XII. stoljeću. Mada je crtan koncem XVII. ili početkom XVIII. stoljeća, naizgled nespretno, donosi čitav niz vrijednih podataka o razvoju grada."¹⁸ Dakako, možemo se odmah zapitati: kako taj crtež Grada s kraja 17. ili početka 18. stoljeća može donijeti "čitav niz vrijednih podataka o razvoju grada"?

Očito da je ovdje riječ o donošenju ocjene o obliku Grada u 12. stoljeću na osnovi proizvoljnog crteža iz 18. stoljeća i imaginacije temeljene na nevjerođodostojnim povijesnim izvorima.

Dakle, da zaključimo: prikazane grafike i crteži na slikama 1, 2, 6, 7, 8 i 9. nemaju sličnosti s našim gradom. Zato sam mišljenja da bi autori, koji ih i dalje objavljuju u svojim radovima, trebali, barem zbog čitatelja napomenuti da Dubrovnik nije bio takva izgleda. Naprotiv, ovako bez komentara, kod dijela čitatelja stvaraju se nedoumice. Tako se i u najnovijoj objavljenoj literaturi (u godini 2001.) o dubrovačkoj povijesti nalazi grafika Dubrovnika sa

¹⁵ RF, *Bassegli-Gozze*, kutija 134, br. 131a (Državni arhiv u Dubrovniku).

¹⁶ Josip Lučić, *Povijest Dubrovnika* (II.). Zagreb: Historijski institut JAZU u Dubrovniku, 1973. Na slici 13. donesen je: "Crtež Dubrovnika XII stoljeća u obitelji Basiljević-Gučetić".

¹⁷ Željko Peković, *Dubrovnik. Nastanak i razvoj srednjovjekovnog grada*. Split: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Muzej hrvatskih arheoloških spomenika - Split, 1998.

¹⁸ Ž. Peković, *Dubrovnik. Nastanak i razvoj srednjovjekovnog grada*: 26.

slike 1. u djelu Slobodana Prospera Novaka *Dubrovnik ponovljen*.¹⁹

Kako je zapisano ispod grafika (slika 1, 2, 6, 7, 8 i 9), vidi se šarolikost u njihovoj dataciji i podrijetlu. Tako Mithad Kozličić za grafiku na slici 6. donosi dva autora i dvije datacije: Franco, 1579. i Rosaccio, 1606.²⁰

No, bez obzira na to tko je autor tih grafika, jesu li one uistinu prikaz Dubrovnika ili su izmišljene, u krajnjoj je liniji sasvim svejedno. Najznačajnija je, ipak, spoznaja da se u tom vremenu Dubrovnik nalazi na knjižnim grafikama jednako tako kao i drugi poznati sredozemni gradovi, npr. Ancona, Napoli, Siracusa, Venezia, Pisa. Očito je Dubrovnik u to doba bio poznat kao dobro utvrđen lučki grad i važno pomorsko, brodograđevno i trgovačko središte na Sredozemlju, i bez ikakve je sumnje pripadao mediteranskom i europskom civilizacijskom krugu tog doba.

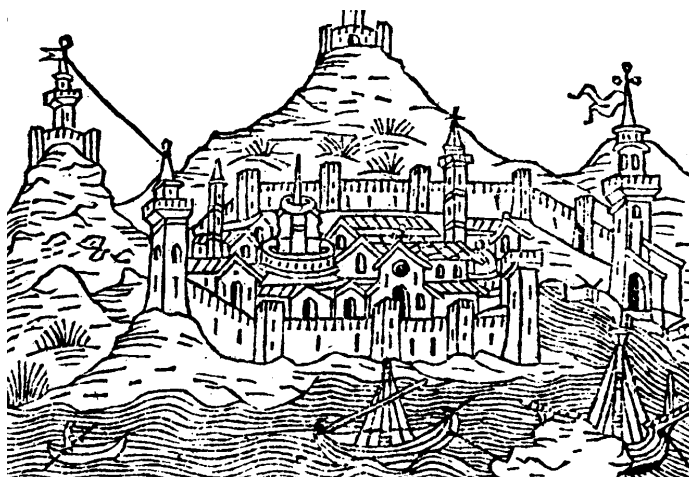
Dakako, u ovom radu nisu predočene sve grafike za koje se tvrdi da prikazuju Dubrovnik, što nije ni bio cilj, već se željelo pokazati da su istom grafikom prikazivana dva ili čak više gradova, i da te grafike nisu predstavljale te gradove i luke, pa tako ni Dubrovnik, već su bile izmišljene u tiskarama da bi pridonijele ljepšem izgledu knjige i višoj cijeni na tržištu.

¹⁹ Slobodan P. Novak, *Dubrovnik ponovljen*. Zagreb: LMN, d.o.o., 2001.

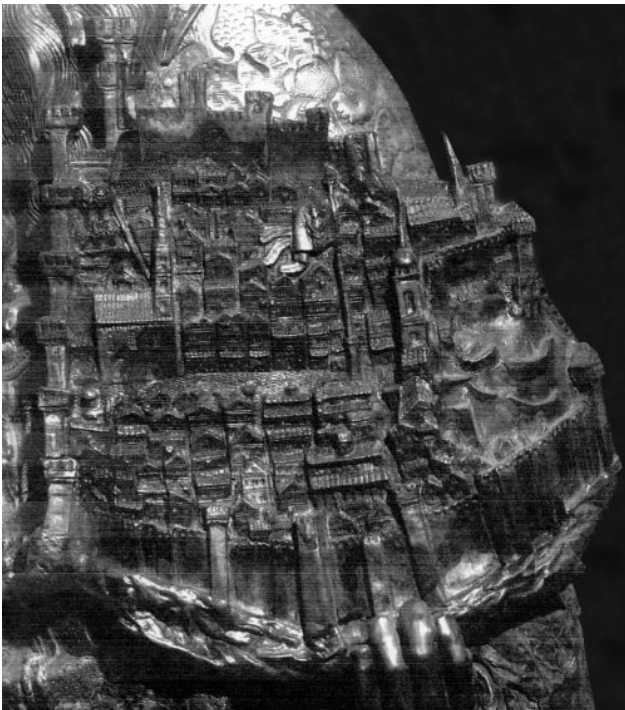
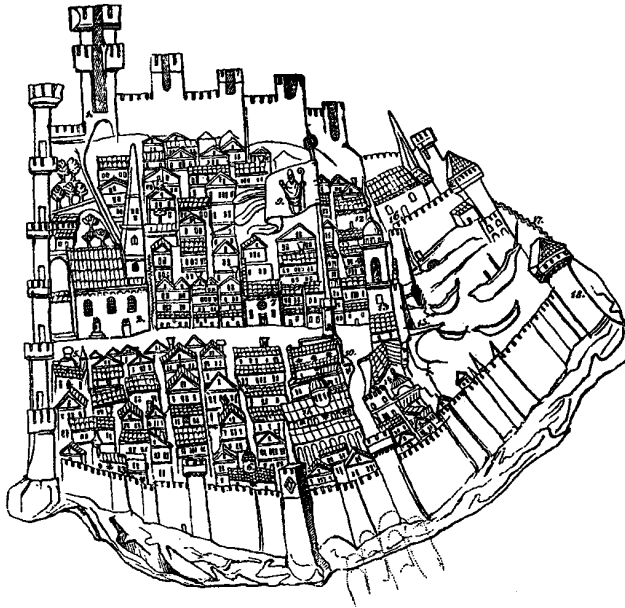
²⁰ Mithad Kozličić, *Atlas. Kartografski spomenici hrvatskog Jadrana*. Zagreb: AGM, 1995. Autor istu grafiku donosi na dvijema stranicama (149 i 210) i navodi dva različita autora. Za Francovo izdanje grafike zapisano je: "Osim toga, Franco daje nove vedute Dubrovnika (K-115)" (str. 146), a kod Rosaccijeva izdanja grafika zapisano je: "Luka i grad Dubrovnik (K-192) dobro je orijentiran u zemljopisnom prostoru. Gradski areal Dubrovnika mogao je biti prikazan s više pojedinosti, no to mletačkom viđenju očito nije odgovaralo." (str. 207).

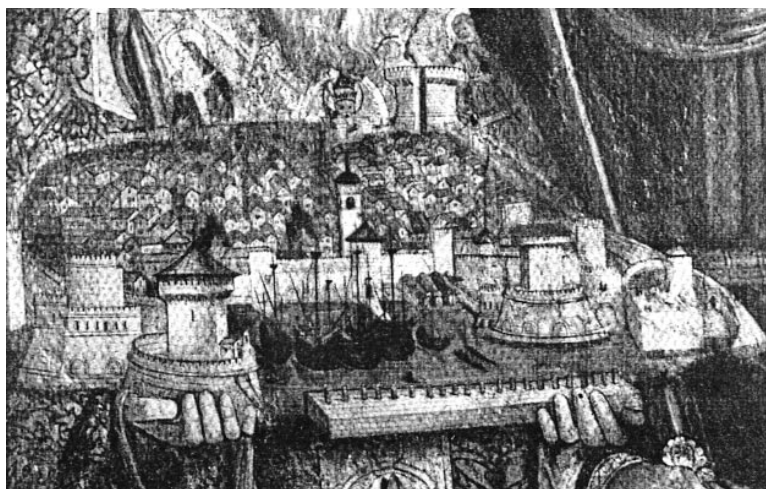
Slika 1. "Slika Dubrovnika godine 1481." (Milan Rešetar); "Prikaz Dubrovnika iz drugog Benalijeveg izdanja 'Supplementum chronicarum' Jacobusa Philipusa de Bergamo, 1486." (Dražen Budiša); "Veduta di Ancona, di Jacopo Filippo da Jesi (1540.)" (Giorgio Mangani); "Dubrovnik prema crtežu iz 1481." (Grga Novak)

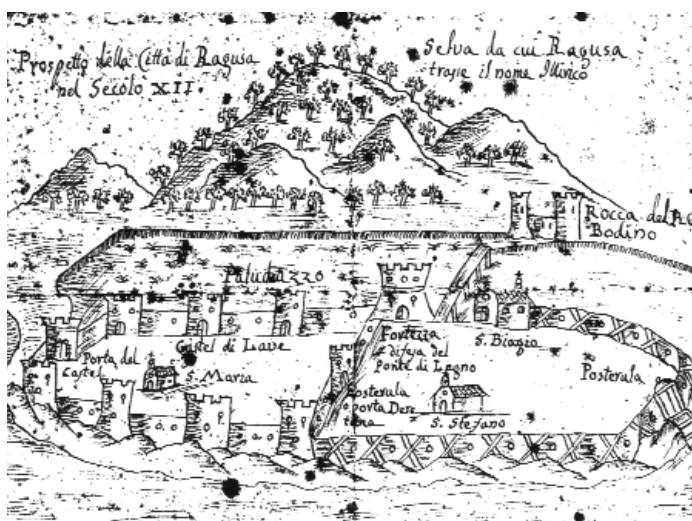
Slika 2. "To je venecijansko izdanje Supplementum chronicarum iz 1490. god. Bernardinusa Riciusa de Navarie" (Dražen Budiša); "Dubrovnik; Supplementum chronicarum, Jacobus de Bergamo, Venecija, 1492. god." (Milan Prelog, »Dubrovnik: prostor i vrijeme.«, u: Zlatno doba Dubrovnika. Zagreb, 1987: 30)

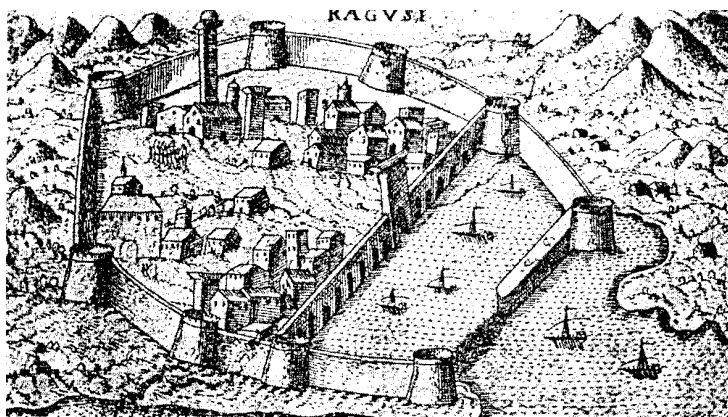
Slika 3. Dubrovnik na kipu sv. Vlaha iz sredine 15. stoljeća. Na modelu je istaknuta luka, a do nje su zgrade koje čine središte Grada: Katedrala, Knežev dvor (zaštićen kulama), zatim Veliki arsenal, Zvonik, Placa (trg) s Orlando-vim stupom, na kojem se vije državna zastava s likom sv. Vlaha, i Crkva sv. Vlaha. Luka je dobro utvrđena kako bi bili sigurni vitalni dijelovi Grada i brodovi u njoj. Krajnje dvije tvrđave - Sv. Luka i ona na Mulu (Kaše još nisu sagrađene), povezane su lancem koji se uočava na modelu (na lijevoj strani je original, a na desnoj strani nacrt Milana Rešetara, »Slike staroga Dubrovnika.«: 176).

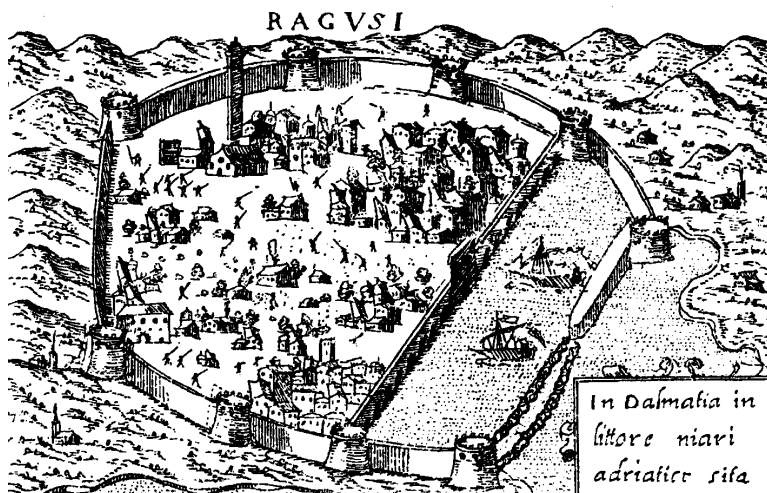
Slika 4. Dubrovačka luka s početka 16. stoljeća - detalj s triptiha Nikole Božidarevića “Bogorodica sa svecima”, s početka 16. stoljeća. Božidarevićev prikaz gradske luke i njena utvrđenja vrlo su vjerno prikazani. Osobito su istaknuti arsenali. Na slici se vidi istočni zid Velikog arsenala s oblim lukovima, građen koncem 15. i početkom 16. stoljeća. Poza-
 di je zid sa šiljastim lukovima, koji je gradnjom novog istočnog zida prestao biti u funkciji. Arsenal su štitile sa sjevera Kula ribarnice (srušena 1853.), a s juga Kaznena kula, ispod koje je manji trokutasti gat na kojem je bitva za vez. Mali arsenal sastoji se od tri jednaka odjeljka. Istaknuta je Kula od mula s polukružnim bastionom, s kojeg se pruža lanac do Kaša; identičan oblik Kule nalazi se i na slici 10 i 11.

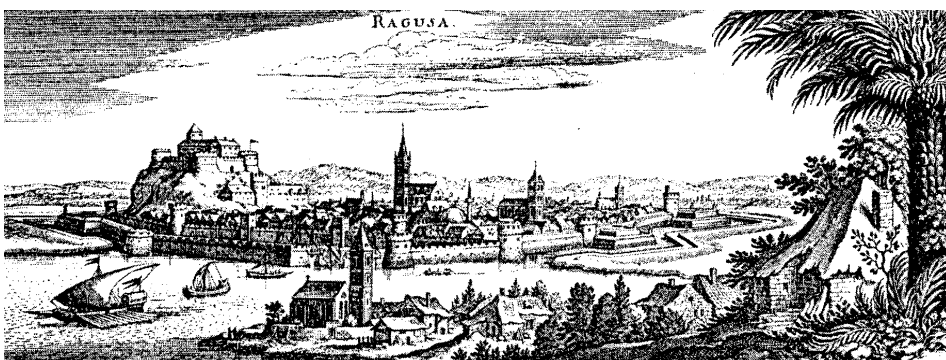
Slika 5. Crtež Dubrovnika iz 18. stoljeća koji bi trebao predstavljati Grad u 12. stoljeću

Slika 6. “Slika Dubrovnika oko g. 1580.” (Milan Rešetar); “Prikaz Dubrovnika iz knjige G. Rosaccia Viaggio da Venetia a Costantinopoli, oko 1595.” (Dražen Budiša); “Dubrovnik (Franco, 1579.)” (M. Kozličić, Atlas: 149); “Dubrovnik (Rosaccio, 1606.)” (M. Kozličić, Atlas: 210). “Iz kraja XVI. vijeka imam dvije slike koje su vrlo slične jedna drugoj pa nema sumnje da je jedna izragjena po drugoj, samo što ne mogu sigurno kazati koja je original a koja je kopija; inače ni jedna ni druga - osim natpisa ‘RAGVSI’ - nemaju s Dubrovnikom nikakva posla, jer bi isto tako to mogla biti slika bilo kojeg drugog primorskog grada. A opet je interesantno vidijeti kako su u to doba crtači i knjižari naivnom bezobraznošću izragjivali i prodavali ‘vjerne’ slike svakojakih gradova na svijetu.” (M. Rešetar, »Slike staroga Dubrovnika.«: 179).

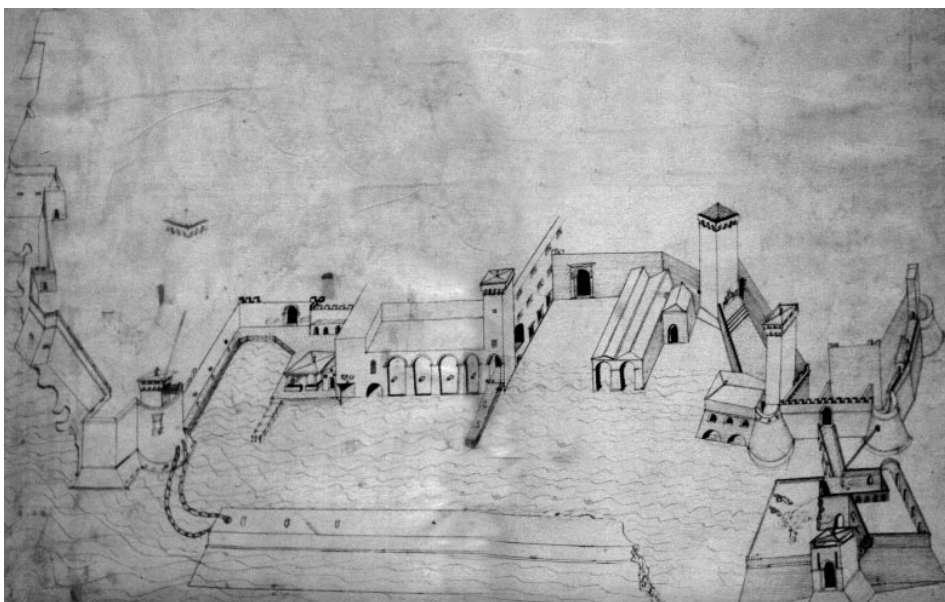
Slika 7. “Slika Dubrovnika oko g. 1590.” (Milan Rešetar); “Prikaz Dubrovnika iz (najvjerojatnije) ‘Teatro delle più illustri et famose città di tutto il mondo’. Francesca Valesija, 1571.” (Dražen Budiša)

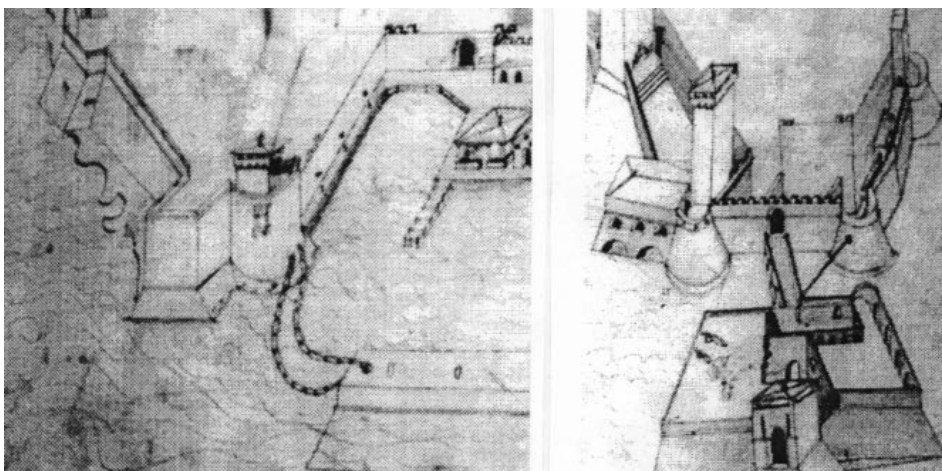
Slika 8. “Slika Dubrovnik iz g. 1638. (Matija Merian)” (Milan Rešetar)

Slika 9. “Dubrovnik (Peeters 1686.)” (M. Kozličić, Atlas: 229). “Kod Dubrovnik (K-211) Peeters je opet izvoran. Njegov prikaz tog grada s lukom nije najvjerniji, ali ipak predstavlja bitan pomak. Pogled je to s jugoistoka, pa mu je u prvom planu otok Lokrum. Dalje se vidi ulaz u gradsku luku, ali bez poznatog lukobrana (kaše), da bi s južne i zapadne strane (na veduti je to lijevo), izvan obrambenog zida dodao kanal i u realnosti nepostojeće široko kopno. Pozornost privlači prikaz dubrovačke galijice u prvom planu vedute, jer je to najbolji crtež tog broda posvjedočen u kartografskoj građi.” (M. Kozličić, Atlas: 229). Osim imena RAGUSA nad slikom i galijice (koja može biti i dubrovačka), ta grafika nema nikakve druge sličnosti s Dubrovnikom. Koliko ona odudara od prikaza Dubrovnik, govori i džamija s minaretom u sredini grada.

Slika 10. Veduta Gradske luke sredinom 16. stoljeća. U sredini slike su arsenali: Mali arsenal s dva jednaka odjeljka i jednim dosta manjim, a u njegovoj blizini, za zaštitu luke, dvije su visoke četverokutne kule - Sv. Dominik i Sv. Luka. Veliki arsenal prikazan je s po četiri zatvorena luka iz kojih strše kosnici galijski, a povezan je u fortifikacijski sklop s Kulom ribarnice (iza koje je granarij - skladište žita, izgrađeno 1461., srušen u potresu 1667.) i Kaznenom kulom, prepoznatljivijom po malom trokutastom gatu ispod nje i dva kamena prstena na njoj. Između Kaznene kule i Velikog arsenala je manji otvor, kao neka "morska vrata", iznad kojega je prozor. Taj otvor danas je zatvoren obalom na tom dijelu i samo se vidi vrh luka, koji je oko 175 cm iznad srednje morske razine u Dubrovniku, što očito govori da je otvor bio dosta malen (širine oko 3,80 m). Na tom mjestu nekad je bio ulaz u Fontik (tržnicu i skladište žita), ali mnogo viši, i obuhvaćao je prozor, o čemu svjedoči šiljasti zatvoreni kameni luk visine gotovo kao onaj Velikog arsenala, ali dosta uži. On je vjerojatno zazidan krajem 15. ili na početku 16. stoljeća, kada je Fontik prestao biti u funkciji. Pri tome je ostavljen manji otvor, vjerojatno radi komunikacije s Arsenalom i Dvorom. Slika očito prikazuje do danas najznačajni i ujedno i najvjerniji prikaz Gradske luke u polovici 16. stoljeća, što očito govori da su sve ranije grafike, koje se susreću u ovom članku, uistinu nacrtane domišljanjem autora koji nikad nije ni vidio Dubrovnik.

Slika 11. Detalj vedute Gradske luke prije sredine 16. stoljeća. Ako je suditi po nekim detaljima s ove slike, na kojoj tvrđava Sv. Ivan nema današnji oblik (koji je iz 1557.), već je još tu Kula od Mula s polukružnim bastionom, nema tvrđave Revelin (izgrađena 1551., započeta izgradnja 1538.), već su tu vanjska Vrata od Ploča (1478.), unutrašnja vrata od Ploča i most (1449.) i manje zgrade na prostoru gdje se danas nalazi Revelin, ispred kojih je prostrani trg (nekad i danas Trg oružja - Piazza d'armi), na kojem su topovi. Primjetno je da na trgu nema prsobrana, koji je izgrađen na temelju zaključka Vijeća umoljenih od 11. listopada 1593. (O tome opširnije: Lukša Beritić, *Utvrdjenja grada Dubrovnika*. Zagreb: JAZU, 1955: 164). Gat Ponta je drven, što se opaža po gredama koje strše iz mora, a gradnja u kamenu započeta je 1566. Svi ti pokazatelji ukazuju i dokazuju da je slika nastala vrlo vjerojatno prije polovice 16. stoljeća.

UNFAITHFUL REPRESENTATION OF DUBROVNIK ON FIFTEENTH- AND SIXTEENTH-CENTURY GRAPHICS

ANTUN NIČEĆIĆ

In the historical literature pertaining to Dubrovnik and Ancona an identical graphic representation of the two cities and their harbours may be traced. Apart from this one, there are several other graphics and drawings which attempted to render the perspective view of Dubrovnik, though with little success. Apparently, the typographers and printers of the time tended to use panoramic clichés, calculating with the high cost of their graphic reproduction.